

L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT HIPÒLIT DE VOLTREGÀ A MITJAN SEGLE XVIII

CARLES DORICO I ALUJAS

L'actual església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà, consagrada els darrers anys del segle XVIII, és la tercera que es construí en el lloc que avui ocupa la vila. La primera, que ja s'esmenta en un document del segle X, deuria ésser un edifici d'escasses dimensions i arquitectura senzilla que ben aviat esdevindria insuficient per acollir els fidels de la rodalia. Durant el segle XI s'erigí un nou temple més adient amb les necessitats dels feligresos, el qual, sotmès a diverses modificacions al llarg dels segles, albergà els serveis religiosos de la parròquia fins que l'any 1767 fou parcialment clausurat per trobar-se en estat ruïnós.

Poc temps abans que l'esmentat any 1767 el bisbe de Vic restringís l'ús del temple¹, els propietaris dels masos de la parròquia i els artesans i veïns de la vila s'enfrontaren en un litigi per determinar, entre altres coses, a qui corresponia asseure's en el banc situat darrere del que ocupaven les autoritats locals². Una de les moltes actuacions derivades d'aquest litigi fou la declaració jurada que el rector i dos acòlits voltreganesos prestaren el 7 de setembre de 1759 davant d'un notari de Vic³. Els tres declarants, a petició del propietari del mas Serratosa, descrigueren la disposició dels bancs més propers al presbiteri i la destinació que

1. Arxiu Episcopal de Vic (AEV), *Mensa episcopal, Visitès pastorals, 1762-1776* (reg. 1.232), ff. 166v-173; 25 octubre 1767. Aquest decret episcopal –igual que altres notícies que apareixen a les línies següents– fou esmentat pel doctor Vicens Esmerats a l'article «El nostre temple parroquial», publicat per primera vegada en el programa de la Festa Major de Sant Hipòlit de Voltregà de l'any 1975 i reproduït textualment a «0,97 Km²», núm. 5, Sant Hipòlit de Voltregà, 1988, pàgs. 12-14.

2. L'article de Vicens Esmerats esmentat a la nota anterior proporciona una detallada visió del conflicte i de les diverses implicacions que tingué. Un facsímil d'un imprès setcentista amb les sentències dictades per la Rota Romana (*Decisions de la Sagrada Rota Romana a favor dels pagesos propietaris de Sant Hipòlit de Voltregà*, Vich, 1761) es pot veure a Joan SERRALLONGA, Assumpta VILA, Ramon ESPADALER, *Sant Hipòlit de Voltregà dins la història*, Sant Hipòlit de Voltregà, 1986, pàgs. 349-371. Aquesta publicació també conté algunes notícies sobre les vicissituds que passà el temple parroquial en el segle XVIII (pàgs. 81-84), amb les corresponents referències documentals (pàg. 92).

3. AEV, Arxiu notarial, not. Ignasi Coromina i Bosch, man. 1759 (reg. 609), ff. 426-426v.

tradicionalment havien tingut, així com la situació del banc objecte de discussió. Gràcies a què l'exposició verbal fou acompanyada amb una detallada planta de l'església, ara podem conèixer les principals característiques de l'edifici que precedí l'actual, tant pel que fa a l'estructura com als altars que hi havia.

L'església, set-cents anys després de la seva construcció

El dibuix relligat en el manual notarial posa clarament de manifest que la construcció original tenia planta de creu llatina i nau única, probablement coberta amb volta de canó. Igual coberta tindria el transsepte, al qual s'obrien l'absis central, inicialment de planta semicircular, i dues absidioles laterals, també semicirculars. Com a moltes esglésies romàniques d'aquestes contrades, sobre la intersecció de la nau i el transsepte tal vegada s'alçava una cúpula rematada per un campanar, si bé d'aquesta part de l'edifici no n'ha quedat cap prova documental.

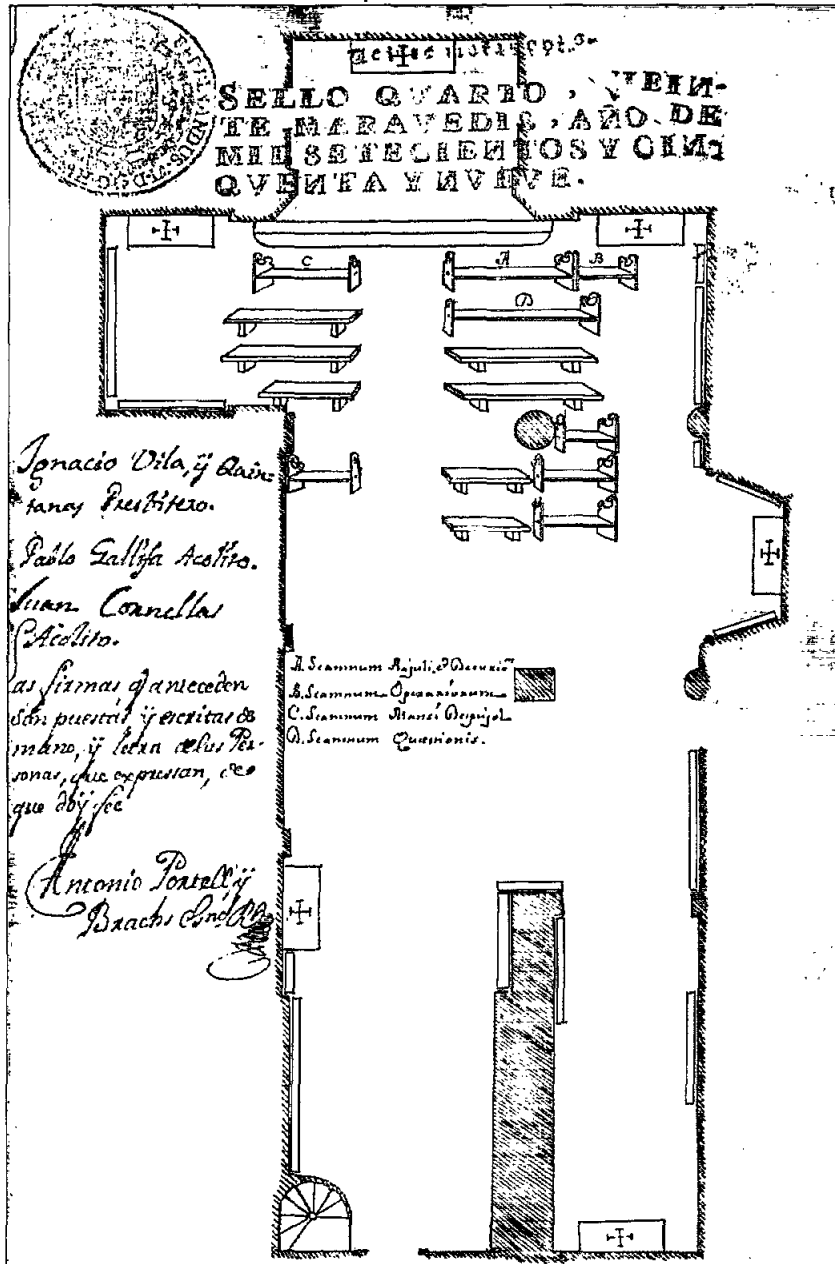
En una època difícil de determinar, encara que anterior al segle XVII, fou aterrada la paret que tancava la nau del temple pel costat dret i es construí una nau lateral amb una capella que, com veurem més endavant, es posà sota l'advocació de la Mare de Déu del Roser. Paral·lelament a aquesta ampliació o en una altra època que ignorem, es prolongà la nau primitiva, alhora que, a continuació de la nau afegida a la dreta d'aquella, es construí una capella de notables dimensions dedicada al Sant Crist. Sobre la prolongació de la nau primitiva es disposà el cor, al qual s'accedia per una escala de cargol situada a l'esquerra de la porta principal del temple. Una altra porta s'obria en el parament de la dreta de l'edifici, entre la capella del Roser i la del Sant Crist.

Durant la segona meitat del segle XVII, la capçalera del temple fou objecte d'importants modificacions⁴. L'any 1666 s'estava treballant en el presbiteri i, probablement, fou aleshores quan es destruí l'absis romànic per donar-li més capacitat, que adquirí forma rectangular. Així mateix, sembla que la construcció de les sagristies, a les quals s'accedia a través de dues portes que s'obrien en els murs laterals del presbiteri, obligà a demoure les absidioles laterals.

Després de realitzar aquestes obres, no sembla que es produís cap altra modificació significativa de l'estructura del temple. Totes les actuacions que tingueren lloc posteriorment es dirigiren a la conservació de l'edifici, particularment a la reparació de la volta, que a la fi del segle XVII estava molt deteriorada.

Prenent com a referència els bancs i les meses d'altar –i considerant que la planta traçada el 1759 té les proporcions correctes–, podem establir aproximadament les dimensions d'una part de l'església romànica i de la construcció que arribà fins al segle XVIII. La longitud total, des del fons del presbiteri fins al mur que en aquest darrer segle tancava l'església, es podria fixar en uns 25 metres, mentre que la longitud de l'església primitiva difícilment arribaria als 20 metres. L'amplada de la nau moderna s'acostaria als 8 metres, la de la nau primitiva no superaria els 5 i la longitud del transsepte seria d'uns 12 metres.

4. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1664-1666 (reg. 1.219), ff. 409-410v: 9 setembre 1666.

Planta de l'antiga església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà, traçada l'any 1759 (Arxiu Episcopal de Vic, Arxiu notarial, not. Ignasi Coromina i Bosch, man. 1759, full sense numerar situat entre els ff. 425 i 426).

Els altars del temple setcentista

L'església, tal com la mostra la planta que comentem, tenia sis altars. No ha estat possible localitzar cap descripció dels retaules que contenia en una data propera a la d'elaboració de la planta, ni tampoc cap referència àmplia als sants que s'hi veneraven. Tanmateix, disposem de la relació d'altars que s'inclougué a l'acta de la visita pastoral efectuada a la parròquia el 10 d'octubre de 1691⁵ i també de l'esborrany d'aquesta acta⁶, que conté informació que no fou traslladada a la versió definitiva.

Malgrat el temps transcorregut entre la visita pastoral i l'elaboració de la planta, tots els altars representats en aquesta es poden identificar seguint el recorregut de la visita. Únicament un altar on es veneraven les relíquies de Sant Hipòlit i estava situat prop de l'altar major –dedicat també al patró de la vila– es troba descrit a l'acta de la visita i no apareix a la planta.

En el braç esquerre del transsepte s'alçava l'altar de Sant Llorenç, que estava a cura de la confraria de paraires, el col·lectiu professional més important de la vila. L'altar situat en el mur esquerre del temple, en la part moderna de l'edifici, estava dedicat a Nostra Senyora del Cor. La capella construïda als peus del temple estava presidida per l'altar del Sant Crist i en ella es reunia la congregació dels Dolors. La petita capella que s'obria en el mur dret de la nau del temple, també de construcció moderna, estava dedicada a la Mare de Déu del Roser i l'altar situat en el braç dret del transsepte, a Sant Joan Baptista.

A les actes de diverses visites pastorals es parla ocasionalment d'altres sants venerats a l'església, com Sant Antoni, Sant Isidre i Sant Sebastià, que probablement ocupaven llocs secundaris en els altars esmentats en el paràgraf anterior. Ultra aquests altars, el dibuix que comentem ens permet constatar que els murs del temple estaven adornats amb diversos quadres, dels quals no tenim cap notícia. L'agençament de l'edifici es completava amb alguns armaris i amb quinze bancs que, a la planta –trencant les convencions del dibuix–, estan representats en perspectiva. Alguns d'aquests bancs són molt senzills, mentre que d'altres presenten mampares laterals adornades amb volutes contraposades.

La ruïna de l'antic temple i la construcció de l'actual

A l'inici del segle XVIII ja es començaren a sentir veus que alertaven del perill de ruïna que corria el temple si no s'eliminava la humitat que penetrava a través de la volta⁷. Ignorem si es prengué alguna mesura per evitar les filtracions, però consta que, a mitjan segle, la humitat persistia i l'estabilitat de l'edifici estava seriosament amenaçada⁸. L'any 1767, el batlle i els regidors de la vila demanaren

5. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1690-1693 (reg. 1.222), ff. 419-421.

6. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1691-1698 (reg. 1.220E), ff. 2v-3.

7. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1702-1775 (reg. 1.223A), ff. 28v-30: 10 octubre 1710. A la pàg. 82 de *Sant Hipòlit de Voltregà dins la història s'indica erròniament que aquesta visita fou realitzada el 10 d'octubre de l'any 1740.*

8. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1702-1775 (reg. 1.223A), ff. 515v-516: 1 octubre 1746, i Visites pastorals, 1753-1755 (reg. 1.227), ff. 172-178: 24 novembre 1753.

al mestre de cases vigatà Josep Morató i Sellés⁹ un informe sobre l'estat del temple i, tan bon punt el tingueren en llur poder, el trameteren al bisbe Bartolomé Sarmentero¹⁰. Aquest, a la vista del dictamen negatiu del mestre de cases, el 25 d'octubre de l'esmentat any 1767 ordenà que es traslladés el Santíssim al santuari de Santa Maria de la Gleva i prohibí de celebrar misses a l'església parroquial. Només permeté que, en determinades ocasions, els fidels accedissin a la capella del Sant Crist, l'única part de l'edifici que encara estava en bon estat.

La clausura de l'església obligà els voltreganesos a plantejar-se seriosament la construcció d'un nou temple, les obres del qual sembla que ja s'havien iniciat uns anys abans i no havien progressat per raó de la manca d'enteniment entre els diferents estaments de la vila¹¹. L'any 1769, els obrers de la parròquia encarregaren la represa dels treballs al mestre de cases Antoni Morató i Sellés –germà de Josep Morató, mort aquell mateix any– i s'obligaren a pagar-li 6.000 lliures per la seva participació a l'obra¹². Alhora, Antoni Morató assumí el compromís de deixar enllestida la feina en un termini de vuit anys i de seguir un projecte que ell mateix havia traçat¹³.

Les notícies relatives a la construcció del nou temple que han arribat fins als nostres dies són escasses i sovint poc precises. Consta que l'any 1771 l'obra avançava a bon ritme¹⁴, però sembla que les diferències que enfrontaven els pagesos i els vilatans i la impossibilitat d'obtenir els ingressos necessaris per finançar els treballs impediren als obrers de complir els compromisos adquirits amb Antoni Morató¹⁵, el qual aviat s'absentà de la vila. Més endavant, ja ben entrat l'any 1774, es decidí buscar un altre mestre de cases per dirigir l'obra¹⁶, però, si

9. A la documentació no s'especifica si l'informe l'elaborà Josep Morató i Sellés o el seu fill, Josep Morató i Codina. Ens hem inclinat pel primer perquè l'any 1767 Josep Morató i Codina encara no havia complert els 20 anys ni havia ingressat en el gremi.

10. Vegeu la nota 1. Juntament amb el decret, es relligà l'informe de Josep Morató i la súplica presentada al bisbe pel batlle i els regidors.

11. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1753-1755 (reg. 1.227), f. 172-178: 24 novembre 1753. A l'acta d'aquesta visita es pot llegir l'exhortació als voltreganesos perquè «continuen la fàbrica de la iglesia que tienen comensada y, por temeridades y terquedades sin fundamento alguno de unos y otros, la han dexado».

12. AEV, Arxiu notarial, not. Josep Saura i Pujol, man. 1776 (reg. 746), ff. 166v-167v: 8 maig 1776 (referència facilitada per Elisenda Asturiol). Aquest document, mitjançant el qual Antoni Morató protesta per diverses irregularitats en el desenvolupament dels treballs, conté l'única informació que ha estat possible localitzar sobre els acords signats pels responsables de la construcció del temple i el mestre de cases.

13. AEV, Arxiu notarial, Sant Hipòlit de Voltregà, not. Feliu Rovira, man. 1773-1774 (reg. 292), f. 232v. El 28 d'agost de 1774, un dels administradors de l'obra entregà 40 lls. al jove mestre de cases Carles Morató en pagament de la planta que havia dibuixat el pare d'aquest, Antoni Morató. Carles Morató no s'acostuma d'esmentar quan es parla dels membres de la seva família i no figura a l'estudi més complet sobre els Morató que s'ha publicat fins ara (M. Alba ERRA i ZUBIRI, Miquel MIRAMBELL i ABANCO, «Genealogia de la família Morató, Inventari de la seva obra arquitectònica i bibliografia», «Ausa», núm. 121, Vic, 1989, pàgs. 139-151). Aquesta absència potser es deu a què tal vegada desenvolupà la seva activitat lluny de Vic i de les poblacions d'Osona, cosa que també sembla que féu el seu pare en l'últim període de la seva vida. Quant a l'activitat d'aquest, cal afegir almenys onze anys a la data més avançada que donen M. Alba Erra i Miquel Mirambell, atès que el 1776 encara treballava.

14. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1767-1774 (reg. 1.233), f. 164: 19 juliol 1771.

15. Vegeu la nota 12.

16. AEV, Secretaria capitular, Llibre XVIII del secretari, 1768-1779 (reg. 72), f. 175: 12 agost 1774.

s'arribà a formalitzar l'encàrrec i es repregueren els treballs, no es tardà gaire a suspendre'ls novament¹⁷. No fou fins als primers mesos del 1776 que la construcció del temple entrà en una etapa decisiva. La bona marxa de l'obra induí Antoni Morató, aleshores domiciliat a La Bisbal d'Empordà, a reivindicar el dret que creia tenir a fer-se càrrec de la feina¹⁸, la qual cosa, tanmateix, sembla que no aconseguí mai¹⁹.

Pels volts d'aquestes dates es pot relacionar amb la construcció de l'església de Sant Hipòlit el mestre de cases Josep Morató i Codina, fill de Josep Morató i Sellés i nebot d'Antoni Morató. La documentació que ha estat possible consultar fa pensar que la seva tasca consistí fonamentalment en visurar l'obra per encàrrec del capítol de la seu de Vic²⁰, malgrat que en algunes publicacions s'eludeix el treball d'Antoni Morató i no solament se li atribueix l'autoria del projecte sinó també la seva materialització²¹.

A la fi del 1776 l'obra ja estava molt avançada²² i, abans de tres anys, quedà enllestida la façana, que porta esculpida la data de 1779. Segons consta en algunes publicacions, l'església fou consagrada el 12 d'agost de 1780²³, si bé a l'acta de la visita pastoral que tingué lloc el 12 de febrer de 1781 es pot llegir que «falta poch per lograr lo gust que tenen de poder donar las gràcias al Tot Poderós ab la dedicació de aquest nou temple»²⁴, observació que no sembla compatible amb l'esmentada data de consagració²⁵. Tanmateix, si l'església no fou dedicada al culte el 1780, no tardà gaire en ser-ho, tot i que en aquelles dates encara no s'havia iniciat la construcció dels dos campanars que estava previst que flanquegessin la façana, un dels quals no s'arribà a construir mai.

17. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1702-1775 (reg. 1.223A), ff. 909-911v: 24 novembre 1775. A l'acta d'aquesta visita es pot llegir «exhortam [...] a tots los parroquians [...] enprengan de nou la continuació de dita obra ab lo ardor y zel que havian comensat, fins que a lo menos tinga coberta una nau de la nova isglésia».

18. Vegeu la nota 12.

19. AEV, Arxiu notarial, not. Josep Saura i Pujol, man. 1776 (reg. 746), ff. 167v-169: 8 maig 1776 (referència facilitada per Elisenda Asturiol). Els administradors de l'obra rebutjaren la reclamació d'Antoni Morató recolzant-se en diversos formalismes legals, alhora que acusaren el mestre de cases d'haver aterrat incorrectament part de l'església vella i d'haver provocat la ruïna d'algunes cases contigües a l'edifici.

20. AEV, Secretaria capitular, Llibre XVIII del secretari, 1768-1779 (reg. 72), f. 136: 11 desembre 1772: f. 136v: 24 desembre 1772, i f. 166v: 6 març 1774. El capítol, per raó de la seva condició de senyor delmer de la parròquia, contribuï amb diverses quantitats a la construcció del nou temple. Probablement per aquest motiu encarregà a un mestre de cases de la seva confiança la visura de l'obra.

21. Eduardo JUNYENT, *Itinerario histórico de las parroquias del obispado de Vich*, Extret de la «Hoja parroquial», Vic, 1945-1952, [p. 68]; Cèsar MARTINELL, «Arquitectura i escultura barroques a Catalunya, vol. III, Barroc acadèmic (1731-1810)» a *Monumenta Catalonae*, vol. XII, Barcelona, 1963, pàgs. 97-98; Vicenç ESMERATS, «El nostre temple parroquial», Sant Hipòlit de Voltregà, Programa de la Festa Major de 1975 (Vicenç Esmerats és l'únic autor que esmenta Antoni Morató i Sellés en relació amb l'església de la vila i que el considera coautor del projecte amb Josep Morató i Codina); Joan-Ramon TRIADÓ, «L'època del Barroc, s. XVII-XVIII» a *Història de l'Art Català*, vol. V, [Barcelona, 1984], pàg. 242, i M. Alba ERRA i ZUBIRI, Miquel MIRAMBELL i ABANCO, «Genealogia de la família Morató...».

22. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1775-1781 (reg. 1.234A), ff. 71-71v: 19 desembre 1776.

23. Eduardo JUNYENT, *Itinerario histórico...*, [pàg. 68], i Vicenç ESMERATS, «El nostre temple...».

24. AEV, Mensa episcopal, Visites pastorals, 1776-1781 (reg. 1.234B), ff. 128-i29v: 12 febrer 1781.

25. L'almoïna que el 16 de maig de 1781 el capítol de Vic destinà a la «conclusió y enlluïment» de l'església confirma que, poc després de la data de consagració generalment acceptada, encara es portaren a terme obres d'importància [AEV, Secretaria capitular, Llibre XIX del secretari, 1779-1789 (reg. 73), f. 41].